

Joxe Azurmendi

Idazlea

Autore madarikatueta madarikatua literatura alemanean

■ Joan den otsalean ospatu da Bertolt Brecht -B.B.- jaio zela ehun urte (1898-1956). Eta aurreko abenduan berrehun urte egin zuen Heinrich Heine -H.H.- Düsseldorf-en jaio zela (1797-1856). Izpiritu errebeldeak eta biografia labain urratukoak biak, poeta biak orobat literatura alemaneko figura gailenak dira.

Heine literatura alemanean autore madarikatueta madarikatua da. Irreljiosoa, obszenoa, eta abar, madarikatuen kontura esan ohi den guztia. Baina bera egiaz da hori dena eta askoz gehiago. Sinplea eta apala dirudien harrigarriko hizkuntza bizi batean beti. Ironia fin-finez bete. Elizen, instituzio politiko, boterearen eta uniforme zanpatzaileen burlatzaile kupidagabea. Heine, Marxen laguna eta hura bezala judu arnegatua (baina harengandik ere aski distantziatua - «komunismoa bai, baina igualitarismoa ez»: Heinek igualitarismoa ezin du soportatu), Europako eta bereziki Alemaniako iraultza handien aroan bizi da. Iraultza politiko, erlijioso, literario, filosofiko, sozialak: eta guztietan dabil bera murgilduta.

Bestetik, erromantiko eta une berean antiromantiko modernista bihurri hau, Alemanian oso popularizatu den estilo tradizional herritarreko pieza pila baten autorea da. Naziek berek, *poesia herritarreko* haren obra ezagun-ezagun batzuk, autore anonimoenak bezala eman behar izan zituzten beren eskola-liburueta, ezin baztertu. Izan ere, Schubert, Schumann, Silcher, eta abarrek, gaur Alemanian oso zabaldutako diren haren kanta gisako poesia herriko edo *Lied* asko musikatu dituzte. Holako bat, alemanek berek askotan zeinena den jakiten ez dutena, *Loreley* da (esan: Lorelá), mundu guztian famatua: harkaitz baten genetik Rhin ibaiko marinela seduzitzen ei dituen neskatxaren legendaren kanta, «Nik ez dakit zer esan nahi duen/ hain triste banago» melankolikoak hasten dena.

Hiztegi Entziklopedikoak dio HH «Frantzia eta Alemania arteko nolabaiteko kultur bitartekari» izan zela. Egia da. Bere azkeneko hogeita bost urteak, ia bere idazle bizitza osoa, Parisen eman zituen, Alemaniatik bere

gogoz exiliatua. Montmartreko hilerrian dago hobiratuta. Alemaniako kazetetan Frantziako bizimoduaz eta batez ere Pariseko adiztetan, eta Alemaniako filosofiaz eta literaturaz Pariseko kazetetan. Baina, bera zen bezalako, oso kritikoa eta isekaria, frantsesak bezala alemanak haserretzen zituen. Alemanak gehiago halere, bere familiarik hasita. Gobernuen

kandalizaturik, erre egin behar izan ditu. Berritortu idatzitako Memoria laburretan honelaxe kontatzen du: bere jaioterrira -Rhin alde osoa- tropa frantsesek hartua zeukaten Iraultza ondoan, eta eskolan hizkuntza eta literatura frantsesa ikasi behar izaten zituzten. Literaturako irakasleak, okupazio Armadarekin etortitako abate paristar bat, poesiak eginazten

«Uste dut gerraurrean ezagunagoa zela Heine gure artean, tonu herritar eta tradizionalen haren poesia batez ere, eta Satakkak, Lauaxetak, eta abar, badutela harekin zerikusirik»

sekulako zentsura aferak zituen behin eta berriz. Prusiak, bere fronteteran harrapatzen bazuten, kartzelan sartzeko agindu zuen. Frankfurtoko Parlamentu federala, hark ordura arte idatzitako guztia ez ezik, «sekula idatziko zuen guztia» debekatzera iritsi zen!

Polita da, hizkuntza eta literatura frantsesa nola ikasi omen zituen. Heinek Memoria batzuk idatzi zituen, baina bere familia, lagunak eta denak es-

zizkien. Berak frantsesez ezin zuela bertsoz idatzi, protesta zuen Heinek egun batean. Eta, haserre, «Teutoburgoko basoko barbaroak» deitu tratatu zuen maisuak. Edozein ume euskaldun balitz bezalaxe alegia. Teutoburgoko basoko, germanoek Augustoren legione erromatarrak garaitu omen zituzten lekua da. (Euskaldunon Ermioen antzera). Okupatzaile batzuk txit eta txit *ilustratuz* alemanak ez baitziren or-

duan erromanizatu gabeko babaroak besterik.

Euskal Herria gogorazten duten kontuak

Heine irakurri eta, harrigarria da, Euskal Herria gogorazten duten kontuak ez ezik, Euskal Herriko zenbat aipamen aurkitzen den haren obretan. Nafarroako juduak behin eta berriro gogorazten ditu. *Melodia hebreoetan* omenaldi zoragarri bat egiten dio Yehuda Halevi Tuterako poetari. Horrez gain karlistak eta Don Karlos, mendietako kontrabandistak, banditoak, sorginak, agoteak, badabil hantxe euskal jendilajea franko. *Atta Troll* poema luze osoa herri herri dabilen Pirinioetako hartz baten istorioa da. Euskaldun jendea haren inguruan dabilena. Eta Pariseko bizimoduaren poesia satirikoetan, Bizkaiko Golkoan eguna ikusia duzu Pariseko puta kolosal eta garestiena ere, Faubourg Saint-Deniseko damarik galantena. Sir Williamen moltsa gizenari hamahiru mila Louis urrezko kostatzen bide zaion hori.

Uste dut gerraurrean ezagunagoa zela Heine gure artean, tonu herritar eta tradizionalen haren poesia batez ere, eta Satakkak, Lauaxetak, eta abar, badutela harekin zerikusirik. Poeta paregabez beste, literatura alemaneko prosista jenialena ere Nietzsche arte bera izan da Thomas Mannen esanean.

Orain, *komunista* madarikatu hori judua da eta Alemanian ez dago juduak madarikatzerik. Berrehun urtegarrenean, madarikatu ezin den madarikatu hori nola tratatu, beti bezala, kritikarentzat oso inkomodoa izan da berriro. István Eörsi idazle hungariar, bera ere beti disidente eta Heineren itzultzaileak, *Die Zeit*-eko bere artikulu burlesko baten amaieran, ideia uste dut oso zuzen eta eder bat adierazi duela. Neure erara pixka bat egokituz esateko: Heine, judaismotik arnegatu eta bere barnean sekula ez kristautuak, kristau baino paganoagoak, Alemaniatik ihesi Parisera joanak, deskubritu zuen han poli-poli, Frantziarekiko lehenengo entusiasmoa hoztu ahala, ez Frantzia edo frantsesak, eta ez Alemania eta ez alemanak zirela bere egiazko aberri bakarra, eta bai hizkuntza alemana soil-soil, eta poesia. ■

ertzetik

Manu Lopez Gaseni

Old-fashioned

■ Tokian tokiko literaturrek bere baitan eta elkarren artean erazten dituzten harremanei literatura sistema deitu ohi zaio. Harreman horiek, bestalde, estrukturalistek, Tinianoven garaitik ere, hain gustuko zituzten kontrakoen bikotetean gautzen dira, hala nola, nagusi-menperatua, gunekoa-periferikoa, kanonikoa- ez kanonikoa, eta abar. Teoria sistemiko horiek, gainera, literaturaren historian gertatu diren aldaketak esplikatzeko erabili izan diren arren, oso balio txikia daukate egungo literaturari aplikatuak izateko.

Hori guztia azaltzeak badu arrazoirik; izan ere, duela urtebete-edo, German Sanchez Ruperetz Fundazioak antolatutako Haur Literatura eta Irakurketari buruzko III. Biltzarrean "Literatur kanonia modernaren aurrean" izeneko gaia izan zen mahai gainean egon zen bakarra. Urtetzkoa da haur literatura bezalako literatura marjinal baten inguruan seriotasunez diharduten horiek gero eta gehiago zabalitzen ari den itsasoari hesiak jarri nahi izatea, kontzeptuak zein praktika bera argitze aldera. Laburpen eta ondorio gisa argitaratutako ohar laburrean irakur daitekeenez, batzuek kanon jakin baten barruan sartzen ziren tituluak zerrendak ematea ere proposatzen zuten, ustez duintasunez lan egiten ari diren idazleen emaitzak bultzatzeko, lastoa eta bihia bereizteko, "benetakoa" modakoarekin ez nahasteko.

Kontua, ordea, ez da hain erraza. Areago, teoriko batzuen arabera, literatura kanonikoa, gunekoa, modan dagoena besterik ez da, halako baldintza soziologikoen baitan arrikastatsua suertatutakoa. Eta horren aurka ezin da gauza handirik egin: ikerle eta kritiko guztiek ahalegin guztiak egin arren ez dute merkatua aldatuko. Joan den astean bertan, Torrente Ballesterri egin zioten elkarriketa inozu batean, penatzen zuten gauza bakarra "gaztea zelarik aberastu ez izana" omen zen. Kalitate eta arrakasta nekez etorri dira elkarren eskutik, horra arazoa. Eta Torrentek, jakina, senak agindutakoa idatzi zuen, beste guztia alde batera utzita. Berdin egin beharko lukete haur literaturaren sartuta dabilzanek ere. Gailontzekoa geroak esango du. ■